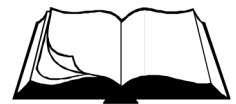

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

טבת תש"פ

שאלות המצויות

גליון 383

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

בכרטיס 'זכית', שעי"ז הולך לחנות ומקבל מתנה בחינם, האם מותר לטלטל כרטיס זה בשבת?

תשובה: כרטיס זה הוא כמו 'זיכוי קניה' בחנות שדינו כמו כסף והוא מוקצה מחמת גופו, שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו. וא"כ לכאורה צריך לזרוק את הכרטיס מתוך ידו, ואולי לילדים יש לסמוך על פוסקים שסברו שמכיון שנטלו בידו להיתר מותר להמשיך, ויל"ע (ע"י משנ"ב סי' ש"ח ס"ק י"ג, וסי' שליט"א ס"ק י"ט, ובי"שונה הלכות" שם סעיף י', ובמשנ"ב סי' תק"ו ס"ק כ"ט, ובש"כ פרק י"א ס"ק ס"ו).

משחק 'קליקס' ו'פליימוביל' בשבת (הוספה מגיליון 380)

שאלה: האם מותר לשחק במשחק 'קליקס' או 'פליימוביל' בשבת?

תשובה: משחק 'קליקס' נעשה באופן שבקלות אפשר לפרקו, והוא עומד לבניה ולפירוק כל הזמן, לכן מותר לשחק בו בשבת (הגר"נ קרליץ זצ"ל, וע"ע משנ"ב סי' ש"יג ס"ק מ"ה, וסי' ש"ימ ס"ק י"ז). אבל אופן המשחק ב'פליימוביל' הוא שבונים צורה ומשאירים אותה זמן רב, וזה נחשב כבונה ואסור, ואפילו אם דעתו לפרקו לאחר כמה דקות, כיון שהדרך הוא להשאירו, הרי בטלה דעתו וכאילו בנה בית ע"מ לשברו מיד שג"כ אסור (וכעין זה ב'ביאור הלכה" ריש סי' ש"י לענין מלאכת קושר).

כל זה באופן שבנה משהו קטן ב'קליקס', אבל אם בנה קוביה או מנורה או כל צורה שהיא קשה לפרוק, אין לעשותו בשבת. וכן במשחק 'פליימוביל', אלו שבונים כל מיני דברים, ודרכם תמיד לפרקם מיד, אין זה נחשב לבונה ומותר לשחק בזה בשבת.

להרוג או לצוד

שאלה: טייל בשבת ובא לנגוד כלב שוטה שהוא מסוכן, האם אפשר להורגו או עדיף לנסות לצודו לכלוא אותו באיזה מקום?

תשובה: מכיון שהוא מסוכן נהרגים בשבת, אפילו אין רצים אחריו, וכמבואר בשו"ע (סי' ש"י סעיף יז), ואפילו אם כעת הוא בורח ממנו, מותר להורגו אם יש צד שיחזור אליו (משנ"ב שם), ואין עדיפות לצודו על פני הריגתו, ויש לו לעשות את מה שהכי מהיר מצדו (הגר"נ קרליץ זצ"ל ספר "חוט שני" שבת ח"א עמ' קכ"ג).

הניח סיר על האש והחלה הבריאה

שאלה: חולה שהוא במצב של פיקוח נפש וצריך חתיכת בשר מבושלת, והניחו סיר עם בשר ע"ג האש, לאחר חמש דקות הגיע שכן עם בשר מבושל, והסיר עדיין לא התחיל להתבשל, האם חייב להוריד את הסיר מהאש כדי שלא יעשה מלאכה?

תשובה: יש סוברים, מכיון שהפעולה כבר נעשתה בהיתר אין עליה שם מלאכה כלל, ולא חייב מן הדין להורידו, ואולי יש ענין להורידו אם אפשר (ע"י ספר "משנת פיקוח נפש" בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ויש סוברים, היות שיכול להציל למפרע שלא יהיה כלל חילול שבת, פשיטא שחייבים להורידו (הגר"ד לנדו שליט"א ראש ישיבת סלבודקא)

הוצאת חלה מהמקפיא ללחם משנה (תיקון מגיליון 379)

שאלה: האם מותר להוציא חלה קפואה מהמקפיא לצורך לחם משנה?

תשובה: אם דעתו קודם להפשירו, נמצא שבורר אוכל מפסולת לצורך אחר זמן ואסור (הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל "חוט שני" ח"ב פי' כ"ה), ואם רוצה להשתמש בו מיד כשהוא קפוא לצורך לחם משנה נחשב צורך לאתגר ומותר (ע"י שו"ת "מנחת יצחק" ח"ט תש"י מ"ב אות א', ו"חוט שני" ח"ד פרק פ"ה ס"ק י"ט שאפשר להקל בחלה קפואה ללחם משנה, אבל ע"י שו"ת "שבט הלוי" ח"ו תש"י ל"א אות א' שדרכו להחמיר בזה).

כל זה מיישרי ההלכה מעורבת עם שאר דברים, כגון שמונת בין עוגות או בשר וכדו', ולכן נחשב לתערובת, אבל אם היא עומדת לבד על המדף שבמקפיא, שאין כאן תערובת כלל, או מונחת בתוך שקית של עוד חלות, והרי הוא מוציא חלה מבין החלות שזה נחשב למין אחד, אין כאן מלאכת בורר כלל, ומותר.

לע"נ
מרן רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקל"ה

נלבי"ע כ"ג בתשרי תשי"פ

לע"נ

נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה

בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר

נלבי"ע כ"ה מרחשון תשי"פ

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל

נלבי"ע י' באייר תשע"ט

ברכת רעם או ברק לפני נטילת הבוקר

שאלה: קם בבוקר ושמע רעם או ראה ברק לפני נטילת ידיים, ואם יכול לברך קודם נטילה, ורק כיון שישן מסתמא ידיו לא נקיות משום שנגע במקומות בית הסתרים, ולזה מספיק לנקותם בכל מידי דמנקה (שו"ע סי' ד' סעיף כ"ג, ומשנ"ב ס"ק ס'), ואם יש לו מים עדיף לנקותם במים (משנ"ב שם), ובאופן זה יכול לכתחילה לנקות ידיו בסדין או בשמיכה ולברך את הברכות.

תשובה: תיקנו נטילת ידיים לקריאת שמע ולתפילה, אבל ברכות השחר יכול לברך קודם נטילה, ורק כיון שישן מסתמא ידיו לא נקיות משום שנגע במקומות בית הסתרים, ולזה מספיק לנקותם בכל מידי דמנקה (שו"ע סי' ד' סעיף כ"ג, ומשנ"ב ס"ק ס'), ואם יש לו מים עדיף לנקותם במים (משנ"ב שם), ובאופן זה יכול לכתחילה לנקות ידיו בסדין או בשמיכה ולברך את הברכות.

תינוק הנימול לפטור מתחונן

שאלה: אבי הבן הלך בבוקר להתפלל והביא את התינוק לגיסו כדי שישמור עליו, הגיס התפלל במנין אחר עם התינוק, האם יש להם לומר תחנון או לא?

תשובה: הכלל הוא שהמהל, הסנדק או אבי הבן פוטרים מלומר תחנון (ע"י משנ"ב סי' קל"א ס"ק כ"ב), ומסתבר שגם התינוק עצמו פוטר (הגר"נ קרליץ זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א), כי הטעם שבעלי הברית פוטרים הוא כיון שכל עם ישראל חייבים למול את התינוק, וכולם נקראים בעלי ברית, כיון שמתפללים ביחד, א"כ כשהתינוק בעצמו נמצא, בודאי שיש שייכות לחיוב (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

וגם אם הטעם שפטורים מתחונן הוא משום שמחת המצוה, וכעין המבואר בחתן (ע"י משנ"ב שם ס"ק כ"ג), בודאי שכאשר התינוק נמצא יש שמחה.

בירך "האדמה" או "שהכל" במקום "העץ"

שאלה: בירך בטעות ברכת "האדמה" או "שהכל" על תפוח, דק"ל יצא (ע"י שו"ע סי' ר"ו סעיף א') האם מותר לו לגמור את כל התפוח על סמך ברכה זו?

תשובה: יש סוברים שהכוונה רק שברכה זו חלה ויכול לטעום כלשהו, ואז יחפש לברך את הברכה הנכונה, כגון שיצא החוצה לעשות הפסק, ויחזור ויברך את הברכה הנכונה (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד תש"י מ" ס"ק א').

אך ב"שערי תשובה" (שם) ומשנ"ב (ס"ק ו') משמע שיכולים לכתחילה לאכול את כל התפוח על סמך ברכה זו (וכן הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, שכך משמע מסתימת הפוסקים).

חלה על שולחן בשעת קידוש

שאלה: מי שמחמם את החלה ע"ג דוד המים מלמעלה, האם יכולים להשאירה שם עד לאחר הקידוש (כדי שימשיך ויתחמם), או יש ענין שיהיה על השולחן בשעת הקידוש?

תשובה: יש ענין שהחלות תהיינה מונחות על השולחן כבר משעת הקידוש, שלא יהיה הפסק בין קידוש לסעודה, ועוד, שכך הוא יותר כבוד שבת ("טור" או"ח סי' רע"א ו"ערוך השולחן" שם סעיף כ"ב), וכמוכן שתהיה מכוסה (שו"ע שם סעיף ט' ומשנ"ב שם).

כרטיס "זיכוי" בין תמונות

שאלה: במסגרת לימוד "אבות ובנים" בשבת מחלקים חבילת תמונות של רבנים או כרטיסים אחרים לילדים, לפעמים הילד זוכה

הוצאת ביצים מסיר מלא מים

שאלה: בישל ביצים במים, והביצים נשאר בסייר כשהן מכוסות עד למעלה, האם מותר להוציאן מן המים בליל שבת עבור סעודת הבוקר?

מחר, וכן פקק שנפל לתוך משקה, אינו נחשב לבורר כלל ואפשר להוציאו ונדוקא זבוב שנפל למשקה אסור להוציאו לבדו, כיון שהמים מעורבבים בו בגופו ובין כנפיו, עי' משנ"ב סי' שיי"ט סי"ק ס"א, ו"ביאורים ומוספים" שם סי"ק 58 בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ועי' "באר היטב" שם סי"ק ב' בשם מהר"י ט"ץ.

אולם אם המים שבסיר עכורים, כגון שהתערבבו עם פטל או תמצית תה, וצריך לחפש בתוכם כדי למצוא את הביצים, אזי יש עליו שם תערובת ומותר להוציא את הביצים רק סמוך לאותה סעודה שבדעתו לאוכלן.

כביסה תלויה על חבל המחובר לאילן

שאלה: חבל הקשור בין אילנות ועליו תלויה כביסה, האם מותר להוריד משם כביסה בשבת לצורך השבת (כגון חולצה או מגבת)?

תשובה: כתוב בשו"ע (סי' של"ו, א) שאסור להשתמש באילן בשבת, ואסור להניח דבר ע"ג אילן, כמו כן אסור להוריד חפץ ממנו (משנ"ב סי"ק ג'). וכן סולם שמונח ע"ג אילן אסור לעלות עליו משום צדי אילנות, אבל אם הוא מונח ע"ג מסמר, נחשב לצדי צדדין ומותר (שם סעיף י"ג).

ולפי"ז אם החבל קשור מסביב לאילן עצמו הרי החבל נחשב צדי האילן ואסור להוריד ממנו בשבת, אבל אם החבל קשור למסמר ע"ג האילן או לגלגל הקבוע ע"ג האילן, הרי"ז נחשב לצדי צדדין, ומותר להוריד כביסה משם.

ויש להוסיף שאם היה החבל הקשור לאילן, לא רק שאסור להוריד משם בשבת, אלא אסור להשאיר עליו כביסה מערב שבת שמא יבוא להוריד ממנו בשבת, וכעין מה שמבאר בשו"ע (סי' רע"ז, ד) שאסור להניח נר ע"ג אילן ביו"ט שמא יבוא להוריד ממנו בשבת, עי' שם. ולכן אם רגיל להשתמש בבגדים אלה בשבת חייב להורידם לפני כניסת השבת.

לקח כף ממקום הקביעות – לפני שהיה בו נפק"מ להלכה

שאלה: היו מונחות לפניו הרבה כפות של בשר, ואחת מהן היתה של חלב, וכולן בני יומן, ולקח אחת מהכפות והגיס בה את הקדירה של בשר, ואינו יודע באיזה כף הגיסו, ואין שישים בקדירה כנגד הכף, מה הדין?

יסוד השאלה הוא, האם הולכים בתר רוב ואומרים שהכף שהגיס בה היתה כף של בשר או שמא כיון שנטולה ממקום הקביעות אמרינן כמחצה, ויש כאן ספק השקול, ואסור.

תשובה: אם מיד לקח את הכף מהתערובת כדי להגיס בה את הקדירה, נחשב לקביעות ואסור מספק, אבל אם לקח משם את הכף והשתמש בה לדברים אחרים המותרים, ורק אח"כ הכניסה לקדירה, כיון שבשעת פרישת הכף עדיין לא הגיס בה את הקדירה, ולא היה בה שום ספק, ובשעת לידת הספק היתה כבר פרושה, יש לומר שהולכים בתר רוב ומותר (שו"ת "בית שלמה" יו"ד סי' קע"ה, ע"פ דברי ה"מגיד משנה" שבת פ"ב הי"כ, לענין פירש אחד מרוב נכרים, ואח"כ נפל עליו הגל, אין זה נחשב שפירש ממקום הקביעות).

התשלומי תרומה וחלה בזמן הזה

שאלה: אשה הכינה בצק לחמנייה ושכחה להפריש חלה, לאחר האפייה נזכרה והפרישה לחמנייה אחת לחלה, בערב חזר הבן מהישיבה ראה את החלה נטל ידיו ואכל אותה, האם יש לו איזו תקנה?

תשובה: לאחר שאכל את החלה אי"א להישאל עליו, אבל אם אינו כהן, היות שאכל לחלה צריך להפריש קרן וחומשי' ולתת לכהן משום כפרה (כמבואר במשנה תרומות פ"ו וב"מ מ"ה: דהאוכל תרומה או חלה בשוגג חייב בקרן ובחומש), ודין זה נוהג גם בזמן הזה ("דרך אמונה" תרומות פ"ו סי"ק ג').

לכן יקח לחמנייה ורבע ממה שכבר הפרישו עליה, או חתיכת חלה לפי גודל הלחמנייה שאכל ועוד רבע מזה, ויאמר "הרי זו חלה", ויתן אותם לכהן (כמבואר ברמב"ם תרומות פ"ו הכ"ד, ו"דרך אמונה" סי"ק רפ"ה, שגם כשאין חיוב נתינה מדיני ממונות חייב לדאוג שיגיע ליד כהן כדי שתהיה לו כפרה ויכול גם למכור את הקרן לכהן), והכהן ישרוף או יתן לבהמתו, או יעטוף בשקית ויזרוק (ועי' "מעדני ארץ" סוף תרומות, ו"מיעדים וזמנים" ח"ז סי' ר"ז שכן יש לנהוג למעשה, ובמקום הפסד מרובה מאוד יש צדדים להקל בזמן הזה).

ואין חילוק באכילה בין איש לאשה, אבל אם האשה היא בת כהן הנשואה לישראל, אין חיוב של תשלומי תרומה (כמבואר בתרומות פ"ו מ"ב), אבל היא חייבת בדמי תרומה משום גזל הכהנים, בלי חומש. ובזה"ל שבין כך לא נותנים לכהנים אין איסור גזל, ופטורה לגמרי (ועי' "הגהות חת"ס" יבמות ס"ט: עפ"י רש"י שם, שאם היא מעוברת מישראל דינה כזר גמור וחייבת קרן וחומש).

זכות קניית משקפיים פעם בשנה

שאלה: ישנה זכות קניית משקפיים פעם בשנה מטעם קופת חולים, האם מותר לקנות בתוך השנה ולרשום תאריך של השנה

הבאה?

תשובה: אסור לעשות כן, כיון שאדעתא דהכי לא נותנים תשלומים, ורק אם שואלים אותם והם מסכימים מותר לעשות כן.

סייעת התלוננה וקיבלה פיצוי

שאלה: קנו מוצרים לגן, מוצר אחד היה פגום והגנת לא התייחסה לזה. הסייעת צלצה לחברה והתלוננה, ושלחו לה פיצוי. האם הפיצוי שייך לגנת או לסייעת?

תשובה: כיון שהגנת לא התייחסה לזה ולא התלוננה, הרי"ז כאילו הפקירה את המוצר, ולכן הסייעת יכולה לקחת את הפיצוי לעצמה.

חסר מכספי התלמידים

שאלה: מורה אספה כסף מתלמידותיה עבור טיול, לאחר כמה ימים גלתה שחסרים לה שלושים ₪ (והיא לא יודעת אם אבדו או נגנבו ממנה), האם חייבת לשלם את הכסף החסר?

תשובה: מורה בבית ספר מקבלת משכורת עבור כל הפעילויות השייכות לתפקידה, ולכן נחשבת כישומר שכר' שחייבת בגניבה ואבידה ועוד, קי"ל שכסף צריך שמירה יתירה (אין שמירה אלא בקרקע), ואולי זה נחשב כפשיעה, ולכן חייבת לשלם כסף זה.

מסר מעטפות לחברו ואיבדן

שאלה: ראובן נתן לשמעון שתי מעטפות של כסף (בכל אחת מהן היו 10,000 ₪) כדי להעבירם לשני אנשים בירושלים, כמו כן נתן לו חבילה קטנה של שוקולד כהוקרה על הטרחה שעושה בשבילו, והמעטפות אבדו, האם צריך לשלם?

תשובה: אם לא היה נותן לו את השוקולד, היה שומר חנם ופטור על אבידה, אבל היות שנתן לו כלשהו, נעשה שומר שכר (עי' רמ"א חו"מ סי' ש"ג סעיף א'), ולכן חייב לשלם על האבידה.

אולם אם במעטפה אחת היה כסף מזומן, ובשני היה צ'ק, הרי המעטפה שבה היה מזומן נחשב לגופו ממון, ויש בו חיוב שמירה וחייב לשלם מדין שומר שכר (עי' ספר "פתיחי חושן" ה"ל שאלה פרק א' סי"ק נ'), אבל המעטפה ובה הצ'ק הרי"ז כמו שטר, ואין בו חיוב שמירה ופטור מלשלם (עי' "שו"ע הרב" ה"ל שאלה פ' י"א, "אמרי יעקב" מקורות אות ל"ב בשם שו"ת "אמרי יוסף" ח"ב סי' קפ"ה שדן אי יכול לומר קים לי כדעת האומרים שגם שטרות של כסף הרי"ז כמו שטר).

שותף ששאל חפץ ופשע בו

שאלה: שני שותפים בחנות או בעסק, ואחד שאל מחברו את הרכב לצורך פרטי (טיול עם משפחתו), ופשע וניזוק הרכב, האם חייב לשלם?

תשובה: הכלל הוא שמי ששאל חפץ מחבירו, נעשה עליו שואל וחייב לשלם אפילו באונסין, אולם שני שותפים שיש להם עסק משותף נחשב שהם שותפים ביחד בעסק השותפות, והרי"ז שאלה בבעלים ופטור אפילו בפשיעה, אבל אם שלח בו ידו או הזיקו בידים, חייב אפילו בבעלים (עי' שו"ע חו"מ סי' שמי"ו סעיף ז', וקצה"ח סי"ק א', ובספר "אמרי יעקב" חו"מ ה"ל שאלה סי' י"א סעיף ג', "ליקוטים" אות י"א).

תשלום לניקיון לשניים שהשתמשו באותו בגד

שאלה: ראובן שאל בגד מגמ"ח לצורך שמחתו, והתחייב להכניסו לניקוי יבש לפני שמחזירו, לאחר מכן שמעון רצה לשאול בגד זה, ובמקום לחכות עד שראובן יכניס לניקוי יבש לקח את הבגד מראובן, וראובן נתן לשמעון 50 ₪ כדי שיכניס את הבגד לניקוי יבש לאחר שמחתו, ובנייתיים שמעון השתמש בבגד מבלי לנקותו. לאחר שמחת שמעון תובע לקח את 50 השקלים של ראובן ושילם על הניקוי. כעת ראובן תובע משמעון דמי הניקוי היות שגם הוא השתמש בבגד וממילא היה אמור לשלם על הניקוי, מה הדין?

תשובה: היות ששניהם השתמשו בבגד, חל על שניהם חיוב להכניסו לניקוי יבש, ויתחלקו בדמי הניקוי, ולכן שמעון יחזיר לראובן 25 ₪.

שידוך לשם חסד

שאלה: ראובן עשה שידוך עבור חברו, וכיוון לעשותו שלא על מנת לקבל דמי שדכנות, לאחר גמר השידוך חשב לעצמו שאולי כדאי לבקש את דמי השידוך, האם יכול לתבוע זאת?

תשובה: היות שבשעה שעשה את השידוך כיוון לשם טובה, הם לא חייבים לו כלום (הגר"נ קרליץ זצ"ל), וכן אשה שעשתה שידוך לחברה וכיוונה לשם חסד, אפילו אח"כ הבעל אינו מסכים לכך שעשתה בחינם, היות שבעת עשייתה התכוונה לשם חסד, אי אפשר לתבוע בזה תשלום.

ביטול קריאה לביבי-סיטר ברגע האחרון

שאלה: הזמינו ביבי-סיטר לשעות הערב, ורבע שעה לפני שהיתה צריכה להגיע ביטלו אותה כי החליטו לקחת את הילדים אתם. אומרת הביבי-סיטר שיש לשלם לה כי היא ביטלה עבודה במקום אחר, מה הדין?

תשובה: מכיון שבגללם ביטלה את עבודתה במקום אחר, צריכים לשלם לו כפועל בטל, וזה נחשב לחיוב גרמני, ואפילו אם היתה צריכה לעבוד אצלם 3 שעות ובמקום השני היתה יכולה לעבוד 4 שעות, צריך לשלם כפועל בטל על 4 השעות, ובתנאי שאין זה יותר מכל התשלום שהיתה אמורה לקבל כאן.